

Бабкіна А.Ю.,
помічник голови Чернігівського
апеляційного суду

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ РОЗВИТКУ ПРАВА НА ПРАЦЮ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

У статті досліджуються найбільш вразливі та найбільш не реалізовані для застосування в житті громадян питання законодавчої бази, а саме право на працю осіб з інвалідністю. Основним дослідженням є гармонізація законодавства України та Європейського Союзу із питань прав на працю осіб з інвалідністю. Присвячена увага законодавчій базі ЄС показала її ефективність та розуміння системи якісних стандартів із питань прав людей з інвалідністю. Наголошено на ключових місцях у системі європейських стандартів із питань прав осіб з інвалідністю. Зроблено висновки.

Ключові слова: *Європейський Союз, інститути громадянського суспільства, права осіб з інвалідністю, європейські соціальні стандарти, Європейський кодекс соціального забезпечення.*

The article examines the most vulnerable and most unrealized issues in the life of citizens of the legal framework, namely the right to work of persons with disabilities. The main study is the harmonization of legislation of Ukraine and the European Union on the rights of persons with disabilities. Attention to the EU legal framework has shown its effectiveness and understanding of the system of quality standards on the rights of people with disabilities. Emphasis is placed on key places in the system of European standards on the rights of persons with disabilities. Conclusions are made.

Key words: *European Union, civil society institutions, rights of persons with disabilities, European social standards, European Social Security Code.*

Просування України по шляху демократичних, соціально орієнтованих перетворень, складний процес утворення громадянського суспільства, європейських соціальних цінностей засвідчує гостру необхідність переосмислення традиційних підходів, а саме до трудового права. На сьогоднішньому етапі розвитку України як однієї з провідних країн світу, важливим є звернути увагу на правила та норми тих країн котрі на сьогоднішній день показують високий рівень демократичності та збалансованість норм які з практичної точки зору протягом багатьох років показують найкращі результати поміж інших країн, що дає змогу визнавати їх як одних з провідних країн світу. Тому першочерговим слід звернути увагу саме на ті сторони законодавчої бази, що вважаються найбільш вразливими та з практичного погляду не є достатньо реалізованими для застосування в житті громадян, а саме право на працю осіб з інвалідністю. Оскільки на сьогоднішній день працевлаштування осіб з інвалідністю не є системним та потребує негайного втручання щодо реалізації права на працю. Беручи до уваги офіційні статистичні джерела можна звернути увагу, що в Україні на сьогоднішній день кількість осіб з інвалідністю становить близько 2,7 млн, у тому числі понад 1,3 млн осіб з інвалідністю III групи, які переважно можуть працювати.

Протягом 2013–2018 років за сприяння служби зайнятості щороку працевлаштовувалось близько 13 тис. осіб з інвалідністю, що становить 1,5 % чисельності осіб з інвалідністю, які можуть працювати. Підприємствами УТОГ, УТОС та інших громадських організацій осіб з інвалідністю забезпечено працевлаштування близько 6 тис. осіб з інвалідністю.[1]

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Науково-теоретичні та практичні аспекти формування і розвитку права на працю осіб з інвалідністю досліджували відомі вітчизняні вчені Костюк В.Л., Болотіна Н.Б., Гришина Ю.М., Зуб І.В., Іншин М.І., Малюга Л.Ю., Мельник В.П., Павлюков Р.О., Сіньова Л.М., Тарасенко В.С., Тищенко О.В., Щербина В.І., Шумило М.М. т та

ін.

Варто зазначити, що правове регулювання трудових відносин осіб з інвалідами, в Україні з часів незалежності ще не провадилося.

Тому на сьогодні дана тематика показує не ефективність законодавчого регулювання підкреслює необхідність проведення наукових досліджень з проблем регулювання трудових відносин осіб з інвалідністю.

Метою є вдосконалення сучасного стану правового регулювання трудових правовідносин осіб з інвалідністю, а також можливості використання досвіду держав-членів Європейського Союзу для створення нової нормативної бази.

Виклад основного матеріалу. Вбачаючи сьогоднішні карантинні обмеження можна спостерігати неефективність сучасної законодавчої бази та неспроможність держави надати населенню належної підтримки в захисті передбачених основним законом України прав, основним з яких є правом на працю оскільки неналежна його реалізація не надає спроможності громадянам на нормальну реалізацію інших прав та може стати основним важелем занепаду держави. Підтримка зайнятості населення з обмеженими фізичними можливостями можна спостерігати в переході від медичної моделі реабілітації людей з інвалідністю до моделі соціалізації особистості – моделі професійної реабілітації, зорієнтованої на здібності та прагнення особистості до активної участі в суспільному житті, коли трудова діяльність виступає основним способом інтеграції особи з обмеженими можливостями до системи соціально-суспільних відносин та забезпечення власними силами гідного рівня життя [2, с. 100].

Держави-члени ЄС мають стабільну законодавчу базу соціального захисту осіб з інвалідністю. Важливим є наголосити, що держави-члени Ради Європи в 1964 р. ухвалили Європейський кодекс соціального забезпечення, в якому було передбачено:

- загальні засади та принципи соціального забезпечення;
- визначано загальний перелік видів соціального забезпечення та умов їх надання відповідним правочинним особам;
- визначано базову систему європейських соціальних стандартів;
- стимулює держави-учасниці розвивати внутрішні моделі соціального забезпечення, враховуючи національні особливості соціально-економічного розвитку [4, с. 133].

Формування в Україні новітньої нормативної бази, доцільно розглядати враховуючи зарубіжний досвід, особливо європейських країн, враховуючи зацікавленість України у членстві в ЄС. Оскільки соціальна політика європейських країн базується на людиноцентричній ідеї, функціонування якої державний механізм спрямований на покращення добробуту своїх громадян та сприяє дієвій реалізації соціального забезпечення суспільства, регулює стан ринку праці, слугує стабілізатором соціальної ситуації в країнах [5, с. 287].

При цьому кожна з країн, що входять до складу ЄС, проводить соціальну політику щодо захисту інтересів осіб з інвалідністю згідно із власним законодавством та загальноприйнятими актами, які діють у цих країнах. Відповідно до рекомендацій R (92) Ради Європи встановлено, що інваліди повинні мати доступ до мінімальних засобів існування, спеціальних видів допомоги і системи соціального захисту, до представників своїх інтересів, які надають допомогу у зв'язку з довго- і короткостроковою непрацездатністю, до допомоги, пов'язаної з необхідністю стороннього догляду, до особистого помічника з питань освіти, до професійного навчання, технічних цілей та працевлаштування [5].

У Німеччині поняття інвалідності визначається як постійне зменшення фізичних або психологічних можливостей, зумовлених іншими причинами, ніж тимчасова хвороба або вікові особливості; особа може отримати соціальний захист у разі неможливості працювати впродовж шестимісячного строку за умови сплати протягом 3 років внесків за системою обов'язкового соціального страхування за останні п'ять років, що передували моменту втрати працездатності. При цьому щодо осіб з інвалідністю застосовується 5-відсоткова квота на працевлаштування для

підприємств з чисельністю працівників понад 20 осіб; існує спеціальний порядок звільнення осіб з інвалідністю, який передбачає отримання згоди Офісу з інтеграції на відповідне повідомлення інваліда. Крім того, право на відповідні соціальні виплати мають не лише особи з інвалідністю, а й особи, які здійснюють догляд за ними.

У Швеції особи з інвалідністю мають право на різні види соціального захисту, у тому числі соціальні послуги від Шведського агентства соціального страхування, муніципальної влади, на допомогу по інвалідності (надається у разі, коли 40 Ринку праці та зайнятості населення особа потребує допомоги для задоволення життєвих щоденних потреб, для навчання або роботи, для покриття додаткових потреб, викликаних хворобою або інвалідністю, за умови, якщо перелічені ознаки тривають понад один рік), на компенсації роботодавцям, які працевлаштовують осіб з інвалідністю. [6, с. 38-39]

В Італії існують федеральне і регіональне законодавства, що підтримують інтеграцію у ринок праці. Відповідно до закону №68/99 шукачі роботи з інвалідністю повинні зареєструватися для оцінки їх стану в місцевому відділенні служби охорони здоров'я. Після цієї оцінки (функціональний діагноз, соціально-професійне досвід і заключний звіт) визначається конкретний потенціал роботи для кожного претендента. Потім людина реєструється у відповідному листі очікування роботи (один на кожну провінцію). У законі країни передбачено щорічний бюджет у 31 мільйон євро для компенсації податків, сплачених роботодавцями.

У людей з інвалідністю у Великобританії є кілька шляхів працевлаштування. Людина може піти в організацію JobCentrePlus, куди звертаються всі особи з інвалідністю для пошуку роботи і отримання допомоги. Далі її спрямовують до фахівця – радника з питань зайнятості осіб з інвалідністю. Радник допоможе розробити план подальших дій. Команда радників може запросити додаткових регіональних експертів для проведення ретельного аналізу становища претендента. Це фізіотерапевти, трудотерапевти, системні адміністратори, фахівці з підтримки та адаптації людей з інвалідністю. Радники з питань працевлаштування проведуть оцінку і відповідно до неї розроблять чіткий план дій, для цього в їх розпорядженні є низка схем.[7]

Хоча встановлені соціальні стандарти, норми, види соціального захисту, підходи до реалізації норм зазначеного захисту значно відрізняються в кожній країні (активний розвиток державного соціального захисту осіб з інвалідністю застосовується у Франції, Італії, Польщі, Болгарії, Румунії; активні системи соціального страхування – в Німеччині, Великобританії, Чехії, Швеції; недержавний соціальний захист – у Німеччині, Великобританії, Данії, Швейцарії [4, с. 137]), спільними ознаками є диференціація системи соціального захисту та перехід осіб з інвалідністю на отримання пенсії за віком при досягненні пенсійного віку.

Загальними напрямками соціального захисту осіб з інвалідністю в країнах ЄС є такі:

– допомога стосовно активності у повсякденному житті – для отримання відповідної допомоги претендент має пройти оцінювання:

по-перше, на здатність до праці,

по-друге, на обмеженість дієздатності у повсякденному житті;

– підтримка доходу та рівня життя у тому випадку, якщо особа не працює, – більшість країн надають такі види допомоги (за необхідності – після попередньої оцінки): фіксовану страхову виплату (пенсія), що не залежить від попередніх внесків та зарплати; виплату для підтримки доходу, яка не залежить від попередніх внесків;

– працевлаштування осіб з інвалідністю – для того, щоб визначити найбільш результативні шляхи працевлаштування, застосовуються процедурний підхід (виявлення причин, через які особа припинила працювати за попереднім місцем роботи), профільний підхід (виявлення причин, чому особа не здатна отримати роботу відповідно до її професійних ознак на ринку праці), функціональний підхід (виявлення рівня функціональних обмежень особи). [8, с. 24]

Загальноєвропейськими принципами соціального захисту осіб з інвалідністю виступають такі принципи:

- загальна спрямованість на розвиток інклюзивного суспільства;
- пріоритет підвищення рівня та якості життя осіб з інвалідністю;
- адресність соціального захисту;
- мотивація залучення інвалідів до ринку праці;
- доступність видів соціального захисту;
- єдність загальних принципів правового регулювання. [4, с. 136]

Висновок. Беручи до уваги вище зазначене можна цілком впевнено стверджувати, що незважаючи на певні відмінності у підходах, держави-члени ЄС керуються загальними принципами працевлаштування осіб з інвалідністю зокрема, завдання суттєвого збільшення частки працевлаштованих осіб з інвалідністю на ринку праці. В ЄС середній показник зайнятості осіб з інвалідністю складає 38%, ураховуючи, що частка економічно активних людей даної категорії становить 57% (серед осіб без інвалідності – 80%); в Україні частка працевлаштованих інвалідів не перевищує 26%.

Також можна визначити основні проблемами у сфері працевлаштування інвалідів визнаються такі:

кількість бажаючих працевлаштуватись перевищує кількість робочих місць для даної категорії;

невмотивованість роботодавців до створення відповідних робочих місць через відсутність стимулюючих заходів з боку держави;

відсутність у багатьох організаціях доступного середовища для осіб з обмеженими можливостями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про затвердження Стратегічного плану діяльності Міністерства соціальної політики України на 2020 бюджетний рік і два бюджетні періоди, що настають за плановим (2021–2022 роки): Наказ Міністерства соціальної політики України від 07 лютого 2020 № 97 URL: <https://www.msp.gov.ua/documents/5641.html>
2. Prodius O.I. Sotsial'no-ekonomichni aspekty pratsevlashtuvannya osib z obmezhenymy mozhlyvostyamy v konteksti stiykoho inklyuzyvnoho zrostantnya [Socioeconomic aspects of employment of persons with disabilities in the context of sustainable inclusive growth] Prychornomors'ki ekonomichni studiyi. 2018. Vyp. 32. P. 97-101.
3. Тищенко О. В. Право соціального забезпечення України: теоретичні та практичні проблеми формування та розвитку галузі: монографія. К.: ДП "Прінт-Сервіс", 2014. 394 с
4. Мельник В. Соціальний захист осіб з інвалідністю: засади правового регулювання окремих держав-членів ЄС. Підприємництво, господарство і право. 2018. № 7. С. 133-138.
5. Міжнародний документ R (92). Рекомендації Кабінету Міністрів Ради Європи державам – членам "Про послідовну політику стосовно інвалідів" від 09. 04. 1992. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_128 (дата звернення 22.07.2019).
6. Калініна С.П. Кушнарєнко О.П. До питання про працевлаштування осіб з інвалідністю в системі соціальної політики держави// Ринок праці та зайнятість населення, 2019. №4. С. 87
7. Сергій Богданов, Богдан Мойса Пропозиції до політики щодо працевлаштування осіб з інвалідністю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2017/09/DisabledPolicy.pdf>
8. Галицький О. М., Гришова Р. В. Світовий досвід реалізації державної політики підтримки осіб з інвалідністю та його імплементація в Україні. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 6. С. 22-27.